سەبارەت بە ئازادی بەیانی بیرورِا

گفتوگۆی ڕادیۆ(شرارەها)ی ستۆکهۆلّم لەگەلّ مەنسور حکمەت

(دەقی بەردەست لە کاسێت وەرگیراوە)

بەشی یەکەم

وەرگێرانی لە فارسییەوە: حەمەغەفور

جمشید اطیابی: ئەم کاتەتان باش ئاغای حکمەت. ئەگەر دەکرێ بفەرموون سەرەتا ڕوونکردنەوەو تێگەیشتنی خۆتان سەبارەت بە ئازادیو مافی ئازادی بەیانی بیرورِا وە دوای ئەوە پەیوەندیی لەگەلّ ئازادیو دیموکراسیدا باسبکەن، بەگشتی لە بنەڕەتدا تێگەیشتنی ئێوە دەربارەی ئازادیو دیموکراسی چۆنە؟

مەنسور حکمەت: ئەم شتەی کە ئەیلّێیت مەفهومێکی ئێجگار شمولیی ئەگرێتەبەر. من باش دەزانم مەبەستی سەرەکی ئەم باسە کامەیە وە چ شتێک بۆتەهۆی ئەوەی کە بگاتە ئەو ئاستە کە ڕادیۆی ئێوەش بەرنامەی لەبارەوە پەخشبکات. بریا هێلکەیەکی دیکەشیان بهاویشتایە بەلّکو باسی سۆشیالیزمیش مەترەحبووایە. بەلاّم پێموایە ئەو هێلّە گشتیانەی کە بتوانێ باسی ئازادی بەیان تەرحکات، ئەمانەیە؛ یەکەم، ئازادی بەیانو دەربڕینی بیرورِا تەنها بە مانای ووتنو قسەکردن نایەت. لە شوێنێک لە نووسینێکدا- کە وابزانم لەلایەن ئاغای (عسکر اهنین لە کانوونی نووسەران بوو- نووسیبوویان کە ڕشتەی نووسەرو هونەرمەند زۆر زیاتر لە- میکانیکییەک یا لە کرێکارێکی سادە- پێویستی بە ئازادی دەربڕین هەیە، لەبەرئەوەی کارەکەی نووسینو ووتنە بۆیە سەبارەت بە ئازادی بەیان حەساسترە. ئەم وێنایە لە ئازادی دەربڕین، کە گوایا ئازادی بەیانی بیرورِا واتای ئازادی ووتن، ئازادی پەخشان، ئازادی نووسین ئەدابەدەستەوە، وێنایەکی هەلّەیە. ئازادی بەیانو دەربڕین وەکو یەکێک لە مافە مەدەنییەکانی ئینسان، ئازادی دەرکەوتنی بوونە(زات)؛ ئازادی ووتنو قسەکردن بۆ خەلّکی، نووسین، سازکردنی فیلم، نارەزایەتی نواندن، شیعاروتنو هوتافکێشان وە بەهەر شێوازێک نمایشکردنی بیرورِای زاتو ئەحساسی تاک سەبارەت بە هەر مەسەلەیەک وە گەیاندنی بە گوێی کۆڕوکۆمەلّەکان، بە ڕای گشتیو بە کۆمەلّگاکەی. هەر تاکێک مافی ئەوەی هەیە کە بە ئاگاداری کۆمەلّگای بگەیەنێ کە چۆن بیرئەکاتەوەو چ هەستێکی هەیە. هەموو کەسێک هەیە مافی خۆیەتی کە سەرنجی کۆمەلّگا بۆ لای دیدگاو بیروباوەڕی خۆی، بۆ لای ئەحساسی خۆیو ڕەخنەی خۆی ڕابکێشێ، بەڕای من ئەمەش نابێ هیچ سنوورێک بناسێ؛ واتە بەگوێرەی بۆچوونی سوننەتی کۆنی کۆمۆنیستیی.

بیست سالّ بەر لە ئێستا کاتێک ئێمە بەرنامەی (اتحاد مبارزان کمونیست- یەکێتی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست)مان دەنووسی، گەڕاینەوە بۆ بەرنامەی بەلشەفیزم. لەوێشدا فۆرمۆلّەی "ئازادی بێ قەیدو شەرتی بەیان" هەبوو؛ "ئازادی بێ قەیدو شەرتی سیاسی" و لەوانەش "ئازادی بێ قەیدو شەرتی دەربڕین". بە ڕای ئێمە بە تەواوی عاقلانە هات، چونکە ڕێگەدان بە هەر جۆرە کۆتو بەندێک بۆ ئازادی دەربڕین بە مانای دەستوالاکردنی کەسانێک کە ئەتوانن ئەم کۆتو بەندانە لە کۆمەلّدا هەمووارکەن. مرۆڤێکی ئاسایی ناتوانێ دەزگایەکی کۆمەلاّیەتی یا دەزگایەکی سیاسی سانسۆر یا کۆنترۆلّ بکات؛ لە هەر سیستەمێکدا هەمیشە سەرەوە(دەسەلاّت)یە کە خوارەوە(هاوولاّتیان)

سانسۆرئەکات. بەمپێیە دانانی هەر جۆرە قەیدو بەندێک- وەکو ئازادی دەربڕین بۆ خەڵک، یا ئازادی دەربڕین بۆ لایەنگرانی نیشتمان، یاخود ئازادی بەیان بۆ ئینسانە شۆڕشگێڕەکان وە یا ئازادی بیروڕا بۆ ئەفکاری بنیاتنەر- دیاردەیەک پێناسەئەکات وەکو قازیو داوەری ئەم فاکتەرانە کە ئەویش دەوڵەتە؛ دەوڵەت یا هەر مەقامێکی تر لە کۆمەڵگادا. هەڵبەتە لە وولاتی ئێمەدا کە هەموو کەس دەوڵەتە، جۆرێکە لە دەزگای ئیسلامو ئاخوندەکان.

ئازادی بیروڕاو ئازادی ئەندێشە دەبێ بێ کۆتو بەند بێ؛ ئێمە ئەمەمان لە هەمان بیست ساڵ پێشتر لە بەرنامەی (یەکێتی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست)دا نووسیو دەسبەجێ سەدای ناڕەزایەتی زۆرێک لە شۆڕشگێڕانی ئەو وولاتە بەرزبۆوە کە ئەیانووت دەبێ ئازادی بۆ خەڵک بێو سەرکوتیش بۆ دژی خەڵکی، یا ئازادی بۆ کرێکارانو زەحمەتکێشانو سەرکوتیش بۆ چەوسێنەران؛ ووتیان ئەم "ئازادی بێ کۆتو مەرجە سیاسی‌یە" لیبراڵی‌یەو ئەمانە (فەرهەنگی ڕۆشتووەکان- لێرەدا مەبەست کۆمۆنیزمە-و)یان لە بەرنامەیاندا نووسیوە، کە ئەمەش ترۆتسکیستبوونی ئەمانە ئەخاتەڕوو، یاخود بۆ نموونە ئەمە نیشانەی ناشۆڕشگێڕبوونی (یەکێتی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست)ە. من لە یادمە کە ئەو کاتە بەنیازبوون ڕۆژنامەی (میزان)، ڕۆژنامەی ئەندازیار بازرگان دابخەن. شایعەیان داخست کە ئەمانە ڕۆشتوون بە فۆرمۆلبەندییەک بۆ بەرگری لە بڵاوکراوەی میزان دەرکەون وە ئەم فۆرمۆلبەندی ئازادی بێ قەیدو مەرجەی بەیان ئەچێتەخزمەتی ئەم کارەیانەوە.

ئەمرۆ تا ئەو سەردەمە زۆری بەسەردا تێپەڕیوەو ئێستا پێموایە ئیتر هەموو کەس، چەمکی ئازادی بێ‌قەیدو شەرت لانی‌کەم سەرزارەکیش بێ ئەڵێتەوە. سەرەنجام شتێک کە بەڕای من دەبێ ببێتە جێگای سەنج ئەوەیە کە ئەمە مەقولەیەکە کە تەنها پەیوەست نییە بە سیاسەتەوە، بە تەنها نەبەسراوە بە شۆڕشو خەباتی شۆڕشگێڕانەوە، بەندنییە بە ئازادی ئەحزابی سیاسی‌و بە ئازادی چۆن‌دەڵێی دەربڕینی بیروڕاوە سەبارەت بە کۆمەڵگا. ئازادی هەر جۆرە خۆدەرخستنێکی تاکەکەسە کە تێڕووانینی خۆی دەربارەی ئەم جیهانە بخاتەڕوو. یەکێک لەو باسانە کە بۆ نموونە لە ئەمریکاو بڕێک ووڵاتانی دیکە کە سەبارەت بە ئازادی بەیان مەترەحە، مەسەلەی ئازادی دەربڕینو چەمکی پاکداوێنی‌و نەجابەتە. باسی پۆڕنۆگرافی(ادب و فن اباحي)؛ بۆ نموونە ئایا خەڵک مافی ئەوەیان هەیە کە وێنەو فیلمی ڕەفتاری سێکسی خۆیان بگرنو نیشانی خەڵکی تری بدەن یان نا؟ وە یاخود ئایا هێشتا لە ئەمریکا خەڵکی ناڕازی مافی ئەوەیان هەیە پەرچەمی ئەمریکا بسووتێنن یا دەبێ ئەو کارە قەدەغەبکرێ؟ تا ئەم ساتەش نیشتمان‌پەرستانو باڵی ڕاست لە ئەمریکا نەیانتوانیوە تابوبوونی سووتاندنی ئاڵای ئەمریکا (لەناو یاسادا) بگونجێنن. ئەسڵی ئازادی بەیانو دەربڕین دەڵێ کە ناتوانیت ئەم کارە بکەیت. خەڵکی ناڕازی ئەمریکا مافی خۆیانە بە سووتاندنی پەرچەمی ئەمریکا قسەو بیروڕای خۆیان ڕابگەیەنن. ئەمەوێ بڵێم کە ئازادی بەیان بەتەواوی تەنها بەسراوە نییە بە سیاسەتەوە، بە حیزبی سیاسی‌و شۆڕشگێرو بە کۆمەڵگای ئیستیبدادییەوە، بەڵکو هەر جۆرە کۆنترۆڵێک لەلایەن کۆمەڵگاوە بۆ سەر ئەمەی کە یەک کەس بتوانێ قسەی خۆی بە هەر شێوازێک کە خۆی پێی‌باشە بەگوێی خەڵکی بگەیەنێت. ئەمە باسی ئازادی بەیانو دەربڕینەو دەبێ تەواوی قەڵەمڕەوەکان بگرێتەبەر. یەک شت کە لە بەرنامەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری‌دا هەیەو ئەمەوێ سەرنجی گوێگرانی ڕادیۆکەتانی بۆ ڕاکێشم ئەمەیە کە ئێمە لەوێدا ووتوومانە ئازادی ڕەخنەگرتن وە هیچ فاکتۆرو هیچ موقەدەساتێک کە بەنیازبێ ئازادی ڕەخنەگرتن سنووردداربکات قبوڵناکەین. بۆ نموونە، کاتێک کە ڕەخنە لەگەڵ عەواتفی جەمعیی گروپێکی تایبەت بەریەکبکەون. بە بڕوای ئێمە

دەبێ، تەنانەت ئەگەر لەگەڵ عەواتفی جەمعیی گروپێکی تایبەتی، قەومی یا جەماوەری بەریەکیش بکەون دیسان ڕەخنەگرتن هەر ڕێپێدراوە. یاخود کاتێک لەگەڵ عەقیدەی ئایینی کەسێکدا دەکەوێتە ناکۆکییەوە. بە بڕوای ئێمە موقەدەساتی دینی، میللی، نیشتمانیو یا ئەو فاکتۆرانەی لە چەشنی ئابووری نەتەوەیی یا ئاسایشی وولات هیچکامیان ناتوانێ ببێتەهۆی ئەوەی کە ڕێگا بۆ دەوڵەت بکاتەوە تا بەربگرێت بە خۆدەرخستنی تاکو دەربڕینی هاووڵاتیان.

ئەمە تەواوی باسی چەمکی ئازادی بەیانو ڕادەبڕینە بەواتای ماف؛ دەرەنجام ئێستا شتێک کە لە پەیوەند بە مەسەلەی ووتارخوێندنەوەوە یا حوزووری پیاوانی ڕژێم لە دەرەوەی وولات هاتۆتەئاراوە، باسێکی هێناوەتەبەرەوە کە ئەویش ئەمەیە، ئایا ناڕەزایەتی لەدژی یەک ووتارخوێندنەوە، بۆ نموونە پیکتکردنی ووتارێک یاخود ڕێگرتن لە خوێنەوەی ووتارێک، ئەمە پێشێلکردنی ئازادی ڕادەربڕینی ووتاربێژە یان نا؟ ئەمە ئەوە دەخوازێ کە ئینسان بۆ ئەو باسانەی کە تائێستا کردوویەتی تەنها یەک ڕوونکردنەوە زیادبکات وە ئەویش ئەمەیە کە ئازادی ڕادەربڕین، ئازادی خوارەوەیە. پارێزراوبوونی قسەو بەیانو دەربڕینی خوارەوەیە لە بەرامبەر سەرەوەدا. لە ڕووی حقوقیـیەوە پێناسەی ئازادی بەیانی بیرورا ئەمەیە. بەم واتایە کە ئەگەر تۆ قسەبکەیتو مەسەلەن من دەنگەدەنگ بکەمو قسەی ئێوە بە گوێگر نەگات، من ڕێم لە ئازادی بەیانی بیروڕای ئێوە نەگرتووە بەڵکو بە پێچەوانەوە، من خەریکم ئازادی بەیانی خۆم بەکردەوە دەردێنم. من بە هاوارو دەنگەدەنگ کردن، بە شاورلێدانو غەڵبەغەڵب ڕێگائەگرم لەوەی ئێوە بتوانن قسەکانتان بکەن. ئێوە ئازادن قسەی خۆتان بکەن، هێچ کەس ئەو مافەی ئێوەی زەوتنەکردووە. بەڵام من بە قسەکردنی خۆم یا بە سازکردنی هەر جۆرە ئاکسیۆنێک وەکو خۆپیشاندانو پیکت، ئەبمە کۆسپ لەبەردەم گەیشتنی قسەکانتان بەو جەماوەرەی کە مەبەستتانە. ئەمە هیچ ڕەخنەو ئیرادێکی تیانییە. ئەتوانم نموونە بهێنمەوە؛ لەبیرمە چەندین ساڵ پێشتر فاشیستەکان خۆپیشاندانیان هەبوو، ئەگەر هەڵەنەبم لە ستۆکهۆڵم بوو، خەباتکارانی دژی فاشیزمی سەردەمی جەنگی جیهانی دووەم بەو پیرییەی خۆیانەوە هاتن بە چەترو عاساکانیان ڕاویاننان. هەموومان بەم کارە خۆشحاڵبووین؛ کەسیش نەیووت کاکە لێگەڕێن با فاشیستەکان قسەکانیان بکەن. فاشیستەکان دەبێ قسەی خۆیان بکەن، خەریکبوون قسەیان دەکرد، ئازادی بەیانی خۆشیان لە دەوڵەتی سوید وەرگرتبوو، دابینیانکردبوو مێزو کورسیان دانابوو وە پۆلیس پارێزگاری لێدەکردن بۆ ئەوەی ئەمانە بتوانن میتینگەکەیان بەرپابکەن. تەرەفی بەرامبەر کە لەگەڵ ئەم فاشیزمە جەنگاوەو ماهییەتیان دەناسێ، هاتووە سوود لە ئازادی بەیانو دەربڕینی خۆی وەردەگرێ، هاتووە هاوربکا، ڕیسواگەری بکا، هاتوهاواربکاتو نەهێڵێ میتینگی ئەمانە بەوجۆرەی خۆیان دەیانەوێ بچێتەپێشەوە. یا هەر بۆ نموونە ئەگەر فاشیستەکان بیانەوێ لەناو گتۆی جولەکەکاندا لە جێیەک یاخود لە گتۆی موسڵمانەکانی جێگایەک پیشانگایەک دابنێنو (خارجی ستیزی- دژایەتیکردنی خۆیان بۆ بێگانە) نیشانبدەن، ئاشکرایە کە خەڵک کۆئەبنەوەو هووهایان لێدەکێشن، هاوارو دەنگەدەنگ بەرپائەکەنو ناهێڵن ئەمانە قسەکانیان بکەن. ئەمە پێشێلکردنی ئازادی بەیانی ئەو فاشیستە نییە، بەڵکو ئەمە دەرکەوتنی ئازادی بەیانو ڕادەربڕینی قوربانیانی فاشیزمە کە لەوێدا هەستاوەو بۆتە ڕێگر لەبەردەم دووبارەبوونەوەی ئەو قسانەدا. ئازادی بەیانی بیرورا مەقولەیەکە لە پەیوەندی نێوان دەسەڵاتو ئەو کەسانەی کە لەژێر ئەو دەسەڵاتەدا دەژین، لە پەیوەندی نێوان دەوڵەتو هاووڵاتیاندا، لە پەیوەندی نێوان دەسەڵاتدارانو ئەو خەڵکەی لەژێر سایەی ئەواندا ژیان بەسەردەبەن؛ نەک پەیوەندییەکی ئاسۆیی نێوان دوو هاووڵاتی. ئەمەیان بەهیچجۆرێک لەگەڵ مەقولەی ئازادی بەیاندا یەکناگرێتەوە. ئەمە پەیوەستە بە جوامێریی، ئەدەب، دڵفراوانیی، تۆڵێرانسو

ئەم شتانەوە، بەڵام بەندنابێتەوە بە چەمکی ئازادی بەیانو پێناسەی حقوقیی ئازادی بەیانی بیروڕاوە کە خەڵکی یەک عومر لەپێناویدا خەباتیانکردووە. هاتوهاوارکردنی دراوسێیەک بۆ بێدەنگکردنی هاوسێکەی تەنیشتی، پەیوەندییەکی نییە بە مەقولەی ئازادی بەیانەوە.

2007/12/21

(ئەم گفتوگۆیە درێژەی هەیە)